

Munkaverseny

Viski Noémi kurátorral közösen készített műleírások

1. *Hundun*

installáció

2022

„Hosszú szakállas öregember rója a szobákat: Jungmayer Sándor ő, a vállfa-diktátor. Jár emeletről emeletre, szobáról szobára. Mindent elöntött immár a vállfák áradata.”

(Konfekció, 1959. február 16., III. évfolyam, 7. szám)

Hundun a taoista mítoszok egyikében megjelenő, ősi kaotikus erőt és egységet képviselő arctalan entitás. Története olyan témákat foglal magába, mint a társadalom és egyén kapcsolata vagy a többség uniformizálásra való törekvése. Az eredetileg amorf lényt antropomorf figurává szorító öltöny – mint a munka- és egyenruha egyik alapvető fajtája – az individuum és a kreatív potenciálok leszűkítését karikírozza. Az installációban több vállfa is a VOR (Vörös Október Ruhagyár) márkajelzést viseli. A sztálinvárosi ruhagyár nem pusztán történelmi érdekesség: a szocialista munkaethosz, a túlteljesítés dicsőítése, illetve az installációban is megjelenő halmozás lehetőséget ad reflektálni korunk tendenciáira és fogyasztói kultúrájára is, amikor az „egyre többet és jobbat” spirál fenntarthatatlansága vészesen egyértelművé vált. Jelen tárlaton az installáció új értelmezési rétegekkel bővül. A korábban már két kiállításon is szereplő figura ez alkalommal megkapta eddigi munkájáért a megérdemelt kitüntetést, miközben egy szokatlan korabeli sajtócikk – a Május 1. Ruhagyár megrongálódott vállfáit szenvedélyesen megmenteni igyekvő dolgozójáról szóló prózai elmélkedés – fő karakterét is megidézi.

2. *A Hónap Dolgozója*

3D nyomtatott tárgy (PLA), fedőlakk

2024

„Az Óbudai Fehérítőgyár. Molnár Anna ifjúmunkás bolyhozónő egyszerre négy gépen dolgozik. Heti átlagteljesítménye állandóan 500% körül mozog. Munkamódszerét a Kossuth-díjas, sztáhányovista (sic!) Panyi Ferencnéől tanulta.”

(Magyar Filmhíradó 24, 1950. június, Molnár Anna, az Óbudai Fehérítőgyár élmunkása)

Díjakkal már az ókortól jutalmazták azokat, akik sportversenyeket vagy csatákat nyertek, idővel pedig valamennyi versenytípus (legyen az szellemi vagy fizikai megmérettetés) tárgykultúrájának szerves részévé váltak. A szocialista könnyűipari munkások életében is fontos szerepe volt a kitüntetéseknek, melyek jelvények, vándorzászlók, oklevelek, serlegek formáját öltötték. A Rákosi-éra ezerszázalékos teljesítményeket produkáló egyszemélyes

hőseit a Kádár-korszakban a munkacsoportok vetélkedése váltotta fel. A munkában “élenjáró” dolgozók 1963-ig Kossuth-díjat, 1963 és 1990 között pedig a Magyar Népköztársaság Állami Díját nyerhették el, utóbbiban részesült például a Zalaegerszegi Ruhagyár József Attila szocialista brigádjának tizennégy tagja is 1978-ban.*

A Hónap Dolgozója díjtárgy százalékjele a szocialista dolgozói teljesítmény mértékegységeként és a piacgazdaság szimbólumaként egyaránt azonosítható. Milyen értéke lehet egy díjtárgynak a kortárs vállalati kultúrában? Mit jelent egy díjtárgy annak, aki kapja és mit jelent annak, aki kimarad belőle? Az önmagunkkal és másokkal folytatott versenyzés vágyát fokozza-e a díjazás, vagy valóban csak az internalizált elvárások hajtanak?

*Az ő történetünkkel foglalkozik Almási Tamás Kitüntetetten (2002) című filmje.

3. *Versenyhíradó*

installáció

2024

„Az összesített eredményeket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a 21. és 22. szalag közti párharcból ismét a 22-es került ki győztesként. Sikerült visszaszereznie az előző hónapban elvesztett első helyezést. A 21-es szalag biztosan tartja a második helyét. A 11-es szalag változatlanul a harmadik helyen áll.”

(Konfekció, 1958 december, II. évfolyam, 49. szám)

A szocialista gyárakban különböző hirdetőtáblákon összegezték az egyes dolgozók vagy a brigádok százalékos teljesítményét. A hetente, naponta vagy akár néhány óránként frissülő táblák nem csupán dokumentációs célt szolgáltak, hanem a versenyhelyzetet és ezáltal a teljesítményt is fokozták.

A *Versenyhíradó* három teljesítményjelző-rendszert is megidéz: egyszerre utal vissza a szocialista gyárak versenytábláira, a sportversenyek eredményjelzőire, és a tőzsdei információs táblák számsoraira. A LED-paneleken olvasható szövegek a Május 1. Ruhagyár dolgozóinak *Konfekció* című lapjából származnak: az egyik kijelzőn a folyóirat cikkeinek címei alakulnak motivációs üzenettké, a másikon a szalagok aktuális teljesítményének számszerűsített formái ismétlődnek. Az egzakt, de referencia nélküli értékek a teljesítmény relativitására mutatnak rá. Mit tartunk kiemelkedő munkateljesítménynek? Ki és mi alapján határozza meg a maximális teljesítmény mértékét? Mitől 100% a száz százalék és miért része még mindig napjainknak az elvégzett munkánk szigorú statisztikákká absztrahálása? Utóbbiról Mark Fisher teoretikus így vélekedik: *„Ezt a rendszert, amely a reprezentáció elsőbbségén alapul, túlzás nélkül nevezhetjük piacsztálinizmusnak. Akárcsak a történelmi sztálinizmus, a kései kapitalizmus is a valós teljesítmény fölé helyezi a teljesítmény szimbólumait.”*

4. Az örök fregoli *kinetikus installáció* **2024**

„Hurai Mihály az örök fregoli. Mindig odateszik, ahol a legnagyobb szükség van rá. [...] Ez az ember képtelen rosszul dolgozni»”.

(Ruházati Munkás, 1968, 12. évfolyam 2. Szám)

Leopoldo Fregoli (1867-1936) olasz színész bámulatos átváltozóművész volt, az utánzás mestere. Neve nemcsak a jelmezeinek tárolására egykor használt függő szerkezet, hanem a sokoldalúság szinonimája is. Fregolihoz hasonlóan a 21. század társadalmának sem idegen a gyors szerepcsere ideája - naponta többször is kifordulunk magunkból, hogy az élet különböző területein remekeljünk, nehogy lemaradjunk.

Órákon át dolgozni a szalag mellett vagy párhuzamosan működő szövőgépeket kezelni rendkívül megterhelő fizikai munkát jelenthetett, nem beszélve arról, hogy az ipari munkások nagy része több műszakban és vidékről ingázva dolgozott. „Én például egyszer körbегyalogolhattam volna a földet, annyi kilométert jártam le a formalábak körül” – vallja a Budapesti Harisnyagyár egyik csoportvezetője Tóth Eszter Zsófia „Ennyi idő egy férjből is elég, hát még egy gyárból.” – A gyári identitás munkásnők és munkások életút-elbeszéléseiben című tanulmányában. Az installáción mozgó, stilizált brigádzászlók az üzemrészek szalagjainak, azaz az egyes munkafázisokat végző csoportoknak a vetélkedését idézik fel.

Külön köszönet: Cseh Dániel, Halák László

Kivitelező: Tóth Péter/Digiterm Kft., Innomechanika Kft., Poliform Bt.

5. MUNKA/VERSENY videótrilógia

„Micsoda szürke kis veréb egy harisnyagyári munkásnő! Hajnalban kel, léptei sietős ritmusban kopognak az alvó kövezeten...”

*(Zsigmondi Mária: Kitüntetés és rang. Nők Lapja. 1970. április 4. 2. o.)**

A videótrilógiában a ruhagyárakról, azok dolgozóiról és a ruhákat értékesítő Verseny Áruházról szóló Magyar Filmhíradó felvételeket értelmeztem újra. A videók mind a versengés valamilyen formáját (küzdelem, megmérettetés, teljesítményhajsza) dolgozzák fel. A színpadias hatású újrarájátszásokban azt láthatjuk, hogyan viszonyul a főszereplő – az identitását a munkával azonosító „szürke kis veréb” – a különböző versenyhelyzetekhez.

* A munkásnők ábrázolásával és annak sajtómegjelenéseivel Tóth Eszter Zsófia foglalkozott részletesen *A munkásság életmódja Magyarországon 1930-1989 között: Egy Állami Díjas női brigád mikrotörténete* című 2003-as doktori disszertációjában.

Bikaviadal a Vörös Október Ruhagyárban

videó, 2'

2022

„A férfiruhagyár több, mint hatszáz nőnek ad munkát. Az első évben százezer öltönyt készítettek. A fehérnemű üzemben havonta százhetvenezer inget varrnak. Huszár Mihályné szalagvezető különös gonddal ügyel a minőségre. Munkájukkal férje előtt sem akar szégyent vallani, amikor az üzletben inget vásárolnak.”

(Magyar Filmhíradó 39, 1958. szeptember, Sztálinvárosi híradás, a város könnyűipari üzemei)

A videó a szocialista ruhagyárakat bemutató filmhíradók munkásnő-karakterét idézi fel, aki megállás nélkül dolgozik, miközben a háttérben két férfi feszül egymásnak, birkóznak az általa varrott öltönyökben. Minden szereplő teszi a „dolgát”, verseng, bizonyít a maga módján. A videó a monotonitás és a dinamika, a női és férfi szerepek dichotómiáit jeleníti meg. A ruhagyári munkás toposzán keresztül az erőn felüli vállalás abszurdításával, a teljesítmény és a produktivitás pozitív értékelésének megkérdőjelezhetőségével nézünk szembe.

Divatbemutató

videó, 2'8"

2024

„Csinos zakóban öröm randevúzni. Nagy gonddal is varrják a zakó lelkét, az elejét...”

(Magyar Filmhíradó 38, 1964. szeptember, A Vörös Október Férfiruhagyár termékei)

A hazai ruhaiparban készült termékeket olykor a gyárakban megrendezett divatbemutatókon maguk a dolgozók prezentálták a közönségnek. Nem csupán a varrodák, hanem más profilú ipari létesítmények, például 1959-ben a Budapesti Konzervgyár is tartott divatbemutatót a Verseny Áruház új kollekciójából. Egy ilyen jelenetet idéznek meg a videó szereplői, az öltönyt viselő férfiak, akik a kifutómodellek szabályozott mozdulatait követik. A páros divatbemutató a pusztá termékpromóció helyett a verseny terepévé válik.

Habár a versenyeknek része a rivalizálás, úgy egy-egy versenyhelyzet a fejlődést, a továbblépést is szolgálhatja, lehet konstruktív és motiváló. Hol a határ az egészséges és egészségtelen versenyzés között? Résztvevőként észlelhető-e, ha a konstruktív vetélkedés párharcba, vagy akár saját magunkkal vívott csatába torkollik?

Közelharc a Verseny Áruházban

videó, 1'46"

2024

„Ezt a képet mindenki ismeri, aki valaha is csúcsforgalom idején vásárolt. Közelharc a pultnál, viták a pénztár előtt. »Én is ember vagyok, nincsen száz kezem, ráfizetek, önök akkor nem fizetnek helyettem.«"

(Magyar Filmhíradó 17, 1959. április, Új kiszolgálási rendszer a Verseny Áruházban)

Az ország első áruházaként bejegyzett bolt Budapesten a Rákóczi út és a Síp utca sarkán állt, amely 1949-től Verseny Áruház néven futott. Ikonikus cégérén munkások húzzák ellentétes irányba a Gutmann-féle elszakíthatatlan nadrágot. A korabeli sajtó gyakran beszámolt a termékekért folytatott küzdelemről, mely szerint „tolongó asszony nép” és „csúcsforgalom” várta a leárazás idején a vásárlókat. A videó két férfi szereplője az említett neonreklámot játssza újra, emlékeztetve minket egyúttal azokra a bolti szituációkra is, amelyek ma - a végtelen termékvariáció és a csúcsra járatott tömegtermelés korában - is megtörténnek egy-egy végkiárusítás vagy Black Friday során. Míg a neonreklámon és a szocialista filmhíradók egyes epizódjaiban a termékeket azért tették ki különféle erőteszteknek, hogy a minőséget demonstrálják, addig ma, a tervezett elavulás korában a minőség versenyét egyre inkább az árak és a reklámok versenye váltja fel.